

Ahvenanmaa

Euroopan unionissa

AHVENANMAA EUROOPAN UNIONISSA

Ahvenanmaa

Euroopan unionissa

Eurooppatiedotus

ulkoasiainministeriö

www.eurooppatiedotus.fi

© Ulkoasianministeriön Eurooppatiedotus

Teksti Sören Silverström

Päivitys Andrea Karlsson

Toimitus Päivi Toivanen, Christina Tallberg ja Harri Varhama

Ulkoasu ja taitto Mika Launis

Painatus Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2013

ISBN print 978-952-281-182-0

ISBN pdf 978-952-281-183-7

Sisälllys

Lukijalle	7
Johdannoksi	9
Ahvenanmaan valtio- ja kansainvälisoikeudellisen aseman historiallista taustaa	11
Ahvenanmaan itsehallinto	13
Ahvenanmaa Suomen EU-jäsenyysneuvotteluissa	16
Ahvenanmaa valitsee yhdentymiskehityksen sisäraiteen	16
Ahvenanmaan asema jäsenyysneuvotteluissa	17
Ahvenanmaan neuvottelutulos	18
Ahvenanmaan päätös jäsenyydestä	19
Ahvenanmaan vaikutus EU:ssa	21
Ahvenanmaan vaikutus EU-asioissa kansallisesti	22
Ahvenanmaan veropoikkeus	25
EU ja Ahvenanmaan talous	27
EU ja yleinen mielipide Ahvenanmaalla	30
Yhteenveto ja tulevaisuudennäkymät	32
Liite 1 – Pöytäkirja nro 2 eli Ahvenanmaan pöytäkirja	34
Liite 2 – Ahvenanmaan itsehallintolain luku 9a	35
Liite 3 A – Ahvenanmaan maakuntatutkimus	39
Liite 3 B – Suomen maakuntatutkimusten yhteenveto	45

Lukijalle

Ahvenanmaa sijaitsee strategisesti tärkeällä paikalla, lähellä Tukholmaan johtavaa väylää. Tämä oli myös perusteluna päätökselle saariryhmän demilitarisoinnista, josta sovittiin Pariisin rauhankonferenssissa 1856.

Ahvenanmaalaiset toivoivat Ruotsiin liittymistä, mutta Kansainliiton päätöksellä 1921 Suomi sai pitää Ahvenanmaan, jolle annettiin laaja itsehallinto. Ruotsin kielen, kulttuurin ja paikallisten tapojen säilyttäminen taattiin. Lainsäädäntö, talous ja omistusoikeus olivat kuitenkin kysymyksiä, joihin löytyi ratkaisu vasta toisen maailmansodan jälkeen. Sitten itsehallintolakia on muutettu perin pohjin kahdesti, vuosina 1951 ja 1991. Euroopan unionia koskevien itsehallintolain määräysten muutos tuli voimaan 1. päivänä kesäkuuta 2004. Näillä uusilla määräyksillä kehitetään itsehallinnon asemaa suhteessa unioniin.

Ahvenanmaan ja Manner-Suomen välit olivat monin tavoin ristiriitaiset 1960-luvun alkuun saakka. Pohjoismaiden neuvostoon Ahvenanmaa liittyi 1970-luvun alussa. Euroopan unioniin Ahvenanmaa on kuulunut Suomen jäsenyyden alusta eli tammikuusta 1995.

Itsehallintolaki antoi ahvenanmaalaisten päättää, haluavatko he kuulua Euroopan unioniin. Itsehallinnon ja talouden turvaamiseksi Ahvenanmaalle neuvoteltiin erityisjärjestely, josta säädetään niin kutsutussa Ahvenanmaan lisäpöytäkirjassa. Se on osa Suomen liittymissopimusta Euroopan unioniin. Lisäpöytäkirjalla EU:n jäsenvaltiot hyväksyivät Ahvenanmaalla jo voimassa olleet rajoitukset. Ne koskevat omistusoikeutta ja elinkeinon harjoittamista: maanomistus ja yritystoiminta ovat varsin tiukasti sidottuja ahvenanmaalaisten kotiseutuoikeuteen (hembygdsrätt).

Ahvenanmaa ei kuulu EU:n välillistä verotusta koskevaan lainsäädäntöön vaan sen vienti ja tuonti ovat EU:n veroalueen ulkopuolella. Näkyvin esimerkki tästä on Ahvenanmaan veroton eli tax-free-myynti Ahvenanmaan ja EU:n muiden alueiden välillä.

Vaikka Ahvenanmaa on yksi Suomen 19 maakunnasta, se ei sovi maakunnan vakiomuottiin. Yksikielisellä, ruotsinkielisellä Ahvenanmaalla on voimakas oma identiteettinsä, jonka ilmentymiä ovat muun muassa oma lippu ja omat postimerkit.

Oheisen katsauksen on kirjoittanut Ahvenanmaan Eurooppatiedo-

tuksen aiempi aluetiedottaja Sören Silverström vuonna 2005. Tiedot on päivitetty vuonna 2013.

Helsingissä marraskuussa 2005.
Maarianhaminassa elokuussa 2013.

EUROOPPATIEDOTUS

Johdannoksi

Ahvenanmaa on itsehallintoa käyttävä, demilitarisoitu ja yksikielinen Suomeen kuuluva ruotsinkielinen maakunta. Asukkaita on noin 28 500. Ahvenanmaahan kuuluu noin 6 500 isompaa tai pienempää saarta ja luotoa. Maarianhamina on Ahvenanmaan ainoa kaupunki ja 100 asukkaan Sottunga Ahvenanmaan ja Suomen pienin kunta. Niin Suomen kuin Euroopankin näkökulmasta Ahvenanmaan asema on erikoinen. Se näkyy mm. sanastossa, joka koskee Ahvenanmaan asemaa Suomessa. Itsehallintolaissa käytetään nimikeparia maakunta/valtakunta, jossa valtakunta (riket) tarkoittaa koko muuta Suomea.

Syyt Ahvenanmaan erityisasemaan EU:ssa löytyvät sen historiasta. Ennen EU:hun liittymistäkin Ahvenanmaan asemaa on määritelty kansainvälisin päätöksin. Sen itsehallinto taattiin ensisijaisesti Kansainliiton (Yhdistyneiden kansakuntien edeltäjän) vuonna 1921 tekemällä päätöksellä. Nykyään EU säätelee lainsäädännön aloja yhä enemmän ja jäsenvaltioiden päätösvalta on kaventunut.

Federalismin käsite tulee ajoittain esiin EU-keskustelussa. Ahvenanmaan ja valtakunnan suhteessa on federalistisia piirteitä. Myös Ahvenanmaan itsehallinnon luonteeseen kuuluu ratkaista se, mistä Ahvenanmaa päättää itsenäisesti ja mikä kuuluu valtakunnan toimivaltaan. On sanottu, että Ahvenanmaa toimii itsenäisen valtion tavoin aloilla, joilla maakunnalla on lainsäädäntövaltaa.

Seuraavassa luodaan katsaus siihen, miten EU-jäsenyys on eri tavoin vaikuttanut Ahvenanmaahan.

Ahvenanmaan valtio- ja kansainvälisoikeudellisen aseman historiallista taustaa

Ahvenanmaan erityisasema Suomessa ja kansainvälisesti selittyy varhaisemmista kansainvälisistä suhteista. Suurvallat ovat aina osoittaneet mielenkiintoa Ahvenanmaan strategisesti tärkeään asemaan. Mm. Napoleonin tiedetään sanoneen, että suurvallan kädessä Ahvenanmaa on kuin Ruotsin sydäntä kohti suunnattu ase. Venäjän vallan aikana Ahvenanmaa, kuten koko Suomi, oli sulautettu Venäjän keisarikuntaan. Venäjä linnoitti Ahvenanmaata ja oli alkanut rakentaa pääsaarelle, nykyiseen Sundin kuntaan, Bomarsundin linnoitusta. Krimin sodan aikana ranskalaiset ja englantilaiset joukot kuitenkin tuhosivat Bomarsundin suuren linnoituksen. Pariisin rauhassa vuonna 1856 Ahvenanmaa demilitarisoitiin Venäjän yhdenpuolisella sitoumuksella. Tällä tavoin luotiin kansainvälisoikeudellinen suoja Ahvenanmaan demilitarisoinnille. Nykyään Ahvenanmaa juhlii demilitarisointia 30. päivänä maaliskuuta, joka itsehallinnon päivän tavoin on yleinen liputuspäivä Ahvenanmaalla.

Venäjän keisarikunnan luhistuessa ja Suomen suuntautuessa kohti itsenäisyyttä vuonna 1917 Ahvenanmaalla kasvoi laaja yleinen mielipide, joka kannatti liittymistä uudelleen Ruotsiin. Tämä ei sopinut Suomelle, joka oli halukas antamaan ahvenanmaalaisille vain rajoitetun autonomian. Ahvenanmaan kysymys annettiin juuri perustetun Kansainliiton käsiteltäväksi ja ratkaistiin vuoden 1921 kesäkuussa. Suomi sai määräämisoikeuden Ahvenanmaalla, mutta sitoutui takaamaan Ahvenanmaalle siellä käytetyn ruotsin kielen, kulttuurin ja paikalliset tavat.

Kysymyksen ratkaisua on usein luonnehdittu esimerkiksi soviteluratkaisusta, jossa kaikki osapuolet saivat jotakin. Ahvenanmaa ei siirtynyt Ruotsille, mutta ahvenanmaalaiset saivat itsehallinnon kansainvälisoikeudellisin ja perustuslaillisin takuin. Suomi sai pitää Ahvenanmaan, mutta Ahvenanmaan tuli saada erityisasema Suomen valtiossa. Ruotsissa oltiin luultavasti tyytyväisiä Ahvenanmaan demilitarisointiin, koska oli määrätty takeet sille, ettei Ahvenanmaan strateginen asema aiheuttaisi sotilaallista uhkaa.

Ahvenanmaan kysymykseen saatiin siten vuonna 1921 kansainvälinen ratkaisu. Samalla Kansainliitto päätti, että Ahvenanmaan demilitarisoinnista ja puolueettomuudesta oli saatava aikaan yleissopimus. Sen allekirjoitti samana vuonna kymmenen Euroopan valtiota. Venäjä ei ole osapuolena tässä vuoden 1921 sopimuksessa, mutta Ahvenanmaan demilitarisointia koskevat määräykset sisältyvät ns. Moskovan sopimukseen vuodelta 1940 sekä Pariisissa vuonna 1947 allekirjoitettuun rauhansopimukseen. Kotiseutuoikeuden omaava henkilö, mikäli hän on muuttanut Ahvenanmaalle ennen kuin on täyttänyt 12 vuotta tai syntynyt siellä, on vapautettu asevelvollisuudesta. Vapautus asevelvollisuudesta ei varsinaisesti johdu demilitarisoinnista.

Kun Ahvenanmaan kysymys oli ratkaistu Kansainliiton myötävaikutuksella, oli ratkaistava, miten toteuttaa itsehallinto käytännössä. Suomen valtiopäivät olivat jo vuonna 1920 hyväksyneet itsehallintolain, mutta ahvenanmaalaiset olivat tuolloin haluttomia sitä hyväksymään. Nyt oli valmiutta soveltaa itsehallintolakia. Kun itsehallintolakia oli täydennetty muun muassa määräyksillä maan hankkimisesta ja äänioikeudesta, järjestettiin maakuntapäivien eli Ahvenanmaan ”parlamentin” ensimmäiset vaalit vuonna 1922. Maakuntapäivät (tuolloin ruotsiksi landstinget, nykyään lagtinget) kokoontui ensimmäiseen täysistuntoonsa 9. päivänä kesäkuuta 1922. Ahvenanmaan itsehallinnon päivää vietetään juuri 9. kesäkuuta. Itsehallintolaissa siis säädetään Ahvenanmaan ja valtakunnan lainsäädäntövaltuuksista. Se on sittemmin kirjoitettu kahdesti uudelleen, vuosina 1951 ja 1991.

Ahvenanmaan itsehallinto

Itsehallinnon mukaisesti Ahvenanmaa saa säätää lakeja itsenäisesti lukuisilla aloilla, joista tärkeimmät ovat

- opetus, kulttuuri ja muinaismuistomerkkien hoito
- terveyden- ja sairaanhoito
- elinkeinoelämän edistäminen
- sisäinen liikenne
- kunnallishallinto
- poliisilaitos
- postilaitos
- radio ja televisio.

Erityispiirteisiin Ahvenanmaan ja valtakunnan suhteessa kuuluu maaherran asema. Maaherra on valtakunnan edustaja maakunnassa, mutta Ahvenanmaan maaherraksi voidaan nimittää vain henkilö, jonka ahvenanmaalaiset itse hyväksyvät tehtävään. Maaherra nimitetään, kun tasavallan presidentti ja maakuntapäivien puhemies ovat sopineet asiasta.

Ahvenanmaan itsehallintoon kuuluu myös, että Ahvenanmaalla on omat lainsäädännöstä ja hallinnosta huolehtivat laitoksensa. Ahvenanmaan lakiasäättävä elin on nimeltään maakuntapäivät (ruotsiksi lagtinget). Ahvenanmaan maakuntapäivät säätävät maakuntalakeja itsehallintoon kuuluvilla aloilla ja nimittävät maakunnan hallituksen. 1. päivään kesäkuuta 2004 asti maakunnan hallitusta (ruotsiksi landskapsregering) nimitettiin maakuntahallitukseksi (landskapsstyrelsen).

Maakuntapäiville kokoontuu 30 edustajaa, jotka valitaan joka neljäs vuosi. Ahvenanmaan poliittiset ryhmittymät ovat riippumattomia muun Suomen poliittisista puolueista. Paikat jakautuvat tällä hetkellä seuraaville poliittisille ryhmittymille: Åländsk Center (Ahvenanmaan keskusta), Liberalerna på Åland (Ahvenanmaan liberaalit), Moderaterna på Åland (Ahvenanmaan maltilliset), Ålands Socialdemokrater (Ahvenanmaan sosiaalidemokraatit), Obunden samling (Riippumaton kokoomus) ja Ålands Framtid (Ahvenanmaan tulevaisuus). Maakuntalait valmistelee ja panee täytäntöön Ahvenanmaan maakunnan hallitus. Puheenjohtajana enintään seitsemän ministeriksi kutsutun jäsenen

maakunnan hallituksessa toimii maaneuvos. Maakunnan hallitus on riippuvainen maakuntapäivien luottamuksesta parlamentarismien periaatteen mukaisesti.

Sen lisäksi, että Ahvenanmaalla on itsehallintoon kuuluvat omat lakia säätävät ja toimeenpanevat elimet, maakunnassa on voimassa määräyksiä, joiden tarkoituksena on säilyttää ruotsin kieli, kulttuuri ja paikalliset tavat. Kun Kansainliitto oli ratkaissut Ahvenanmaan kysymyksen vuonna 1921, luotiin säännöstö, jonka tarkoituksena oli näiden periaatteiden ylläpito. Erityisvaatimukset koskevat kieltä, maanomistusta, oikeutta harjoittaa elinkeinoa sekä äänioikeutta.

Ahvenanmaa on yksikielinen ja ruotsinkielinen. Se merkitsee, että Ahvenanmaalla maakuntien, kuntien ja valtion virkakieli on ruotsi. Kaikkien valtion viranomaisilta Ahvenanmaalle tulevien asiakirjojen tulee olla laadittu ruotsiksi. Ahvenanmaan koulujen opetuskieli on ruotsi. Ahvenanmaalaiset puolustavat innolla yksikielisyyttä, ja voidaan sanoa, että on olemassa ahvenanmaalainen identiteetti, joka poikkeaa suomalaisesta. Ahvenanmaalla on oma lippunsa ja omat postimerkinsä.

Ahvenanmaan kotiseutuoikeus on eräänlainen kansalaisuus, joka on otettu käytäntöön sen takaamiseksi, etteivät Ahvenanmaan kulttuuri ja ruotsin kieli joudu uhatuiksi ja että Ahvenanmaan maaperä pysyy Ahvenanmaan väestön omistuksessa. Kotiseutuoikeuden saa Ahvenanmaalla asuva alle 18-vuotias lapsi, jos hän on Suomen kansalainen ja jos jommallakummalla vanhemmista on kotiseutuoikeus. Myös maakuntaan muuttanut voi anoa kotiseutuoikeutta, kun hän – pääsäännön mukaan – on asunut viisi vuotta Ahvenanmaalla, on Suomen kansalainen ja riittävän ruotsinkielentaitoinen. Vain kotiseutuoikeuden omaava henkilö saa äänestää tai olla ehdokkaana maakuntapäivien vaaleissa. Henkilö, jolla ei ole kotiseutuoikeutta, voi äänestää ja olla ehdokkaana kunnallisvaaleissa, jos hänen kotikuntansa on viimeksi kuluneen vuoden ajan ollut jokin Ahvenanmaan kunta. Oikeudessa hankkia maata ja oikeudessa omistaa tai ylläpitää liikettä tai harjoittaa ammattia elinkeinona on rajoituksia. Ahvenanmaan maanhankintalaki sisältää periaatteet kiinteän omaisuuden hankkimisesta Ahvenanmaalta. Kotiseutuoikeuden menettää, jos on asunut yli viisi vuotta Ahvenanmaan ulkopuolella. Maakuntapäivät käsittelee parhaillaan sen ajan pidentämistä, jonka opiskelija voi oleskella Ahvenanmaan ulkopuolella menettämättä kotiseutuoikeuttaan.

Myös taloudellisesti Ahvenanmaa eroaa muista maakunnista. Suomen valtio kantaa tavanomaisesti veroja, tulleja ja maksuja. Ahvenanmaan menot sen sijaan tasoitetaan valtion talousarviosta maapäivien

käyttöön tulevalla määräsummalla. Siten valtio palauttaa Ahvenanmaalle summan, joka tarvitaan niihin yhteiskunnan tehtäviin, jotka maakunta hoitaa valtion puolesta. Tämä määräsomma on suuruudeltaan 0,45 prosenttia valtion kirjanpidon tulopuolesta ilman valtion lainoja.

Itsehallinnolla on hyvin vahva perustuslain antama suoja. Itsehallintolakia voi muuttaa vain Suomen eduskunta perustuslain mukaisessa järjestyksessä ja Ahvenanmaan maapäivien tekemällä samanmukaisella päätöksellä.

Pohjoismaiden neuvoston jäsen Ahvenanmaasta tuli vuonna 1970. Ahvenanmaan maakuntapäivät valitsee kaksi edustajaa 87-jäseniseen Pohjoismaiden neuvostoon, ja maakunnan hallitus osallistuu sen työhön. EU-jäsenyys oli kuitenkin tuova paljon merkittävämpiä muutoksia kuin Pohjoismaiden neuvosto.

Ahvenanmaan kannalta katsoen oli tärkeää, että Ahvenanmaan erityisasema turvattiin myös EU-jäsenyyden toteutuessa. Aluksi näytti, että jotkin poikkeukset olivat tarpeen ennen Ahvenanmaan EU-jäsenyyttä, kun esimerkiksi kotiseutuoikeus oli vaikeasti yhdistettävissä poikkeuksettomaan EU-jäsenyyteen. Ahvenanmaan talouselämän voimakas riippuvuus laivanvarustuksesta ja lauttaliikenteestä sekä seuraamukset, jotka EU-jäsenyys voisi tuoda mukanaan, nähtiin uhkakuvina.

Ahvenanmaa Suomen EU-jäsenyysneuvotteluissa

Ahvenanmaa valitsee yhdentymiskehityksen sisäraiteen

Suomen lähiympäristössä tapahtui suuria mullistuksia 1980-luvun lopussa, kuten Neuvostoliiton sortuminen ja hajoaminen, joka omalta osaltaan antoi sysäyksen suuntautumiselle länteen. Suomen pyrkimykset osallistua aktiivisesti Länsi-Euroopan yhdentymiseen alkoivat näkyä yhä selvemmin Suomen tultua Euroopan neuvoston täysivaltaiseksi jäseneksi vuonna 1989. Suurin piirtein samanaikaisesti alettiin neuvotella ETA-sopimuksesta (Euroopan talousalue). Suomen jäsenyyspyrkimykset kokivat suhteellisen nopean kehityksen, ja Suomi jätti jäsenyyshakemuksensa maaliskuussa 1992.

Jo varhaisessa vaiheessa nähtiin, että Ahvenanmaan itsehallinnon keskeisiä kohtia tuskin voidaan yhdistää periaatteisiin, jotka liittyvät Länsi-Euroopan taloudelliseen yhdentymiseen. Niin sanotussa Euroopan yhtenäisasiakirjassa asetettiin päämääräksi luoda ilman sisärajoja toimiva markkina-alue, jossa tavarat, palvelut, henkilöt ja pääomat voisivat liikkua vapaasti yli rajojen. Tämä tavoite ei ollut yhdistettävissä niihin elinkeinoelämää ja maanhankintaa koskeviin rajoituksiin, joita Ahvenanmaan kotiseutuoikeus sisältää. Jos Ahvenanmaa olisi liitetty EU:iin ilman etukäteen neuvoteltuja poikkeuksia, olisi kotiseutuoikeus joutunut ristiriitaan EU:n säännösten kanssa. Ahvenanmaan kohdalla Suomen oli valittava strategiansa suhteessa EU:iin jo valmistavissa ETA-neuvotteluissa vuosina 1989–91. ETA-sopimus tuli voimaan vuoden 1994 alussa, toisin sanoen vuotta ennen lopullista EU:iin liittymistä. ETA-sopimus osoittautui siten pelkästään välivaiheeksi ennen täydellistä EU-jäsenyyttä.

Ahvenanmaan osalta oli valittavana kaksi vaihtoehtoa, niin sanotut sisäraide ja ulkoraide. Sisäraide merkitsi, että Ahvenanmaa osallistuisi yhdentymiskehitykseen ja pyrki tulemaan ETA:n ja myöhemmin myös EU:n osaksi. Kotiseutuoikeuden säilyttämiseksi olisi neuvoteltava etukäteen jonkinlaiset erityisjärjestelyt. On joitakin esimerkkejä saarista ja muista alueista Euroopassa, joilla on erityisasema EU:ssa,

mutta yksikään niistä ei tarjonnut vakioratkaisua siihen, miten Ahvenanmaan suhde EU:iin olisi järjestettävä.

Ulkoraide olisi merkinnyt sitä, että Ahvenanmaa olisi jäänyt yhdentymiskehityksen ulkopuolelle. Esimerkiksi Tanskan itsehallintoalueet Grönlanti ja Färsaaret eivät kuulu Euroopan unioniin. Vaikka Ahvenanmaa olisikin pysynyt integraation ulkopuolella, olisi ollut tarpeen jollakin tavoin säädellä Ahvenmaan suhdetta EU:iin, esimerkiksi yhteistyösopimuksella. Nyt voidaan nähdä, että Ahvenanmaan osaksi tuli sisäraide eräin poikkeuksin, joskaan tämä kehityssuunta ei ollut lainkaan itsestään selvä 1990-luvun alussa.

ETA-sopimuksen hyväksyminen Ahvenanmaan maakuntapäivillä marraskuussa 1992 ei juurikaan herättänyt ristiriitoja, ja keskustelu ETA-sopimuksesta oli melko rauhallista. Tämä johtui luultavasti osin siitä, että kotiseutuoikeuteen sisältyvät rajoitukset maanhankinnasta ja elinkeino-oikeudesta poistettiin ETA-sopimuksesta. ETA-sopimus oli suuntaa-antava sille, millaiseksi Ahvenanmaan asema EU:ssa tuli muotautumaan.

Ahvenanmaan asema jäsenyysneuvotteluissa

Päätös Suomen EU-jäsenyydestä merkitsi mittavia vaikutuksia Ahvenanmaan itsehallintoon ja oli yksi Ahvenanmaan historian tärkeimmistä päätöksistä. Itsehallintolain mukaan kansainvälisiä sopimuksia tehtäessä vaaditaan Ahvenanmaan maakuntapäivien suostumus, jos sopimus koskee Ahvenanmaan itsehallintoa. Sopimus joka liitti Suomen Euroopan unioniin oli tällainen.

Suomen tavoitteena oli taata erityisjärjestelyt Ahvenanmaan itsehallinnon, kotiseutuoikeuden ja talouden turvaamiseksi. Ennen kaikkea haluttiin turvata kotiseutuoikeuden jatkuminen myös EU:n jäsenenä. Taustana Ahvenanmaalle myönnetylle poikkeukselle EU:n verotussäännöistä oli se, että veroton myynti päättyisi EU:ssa vuonna 1999. Tämä olisi vaikuttanut tuntuvasti Ahvenanmaan elinkeinorakenteeseen, joka on paljolti riippuvainen merenkulusta ja matkailusta. Ennen jäsenyyttä tehdyt selvitykset osoittivat, että Ahvenanmaan talous supistuisi puoleen, jos veroton myynti Suomen, Ruotsin ja Ahvenanmaan lautoilla loppuisi. Vähentyneet tulot lauttaliikenteessä johtaisivat ketjureaktioon, jolla olisi kielteiset seuraukset koko matkailuelinkeinoon.

Neuvotteluja varten muodostettiin virkamiestyöryhmä, ns. Jääski-

sen ryhmä, joka käsitteli yksinomaan Ahvenanmaan kysymystä. Tämä virkamiestyöryhmä oli yksi niistä komiteoista, jotka hoitivat käytännön valmisteluja ennen jäsenyysneuvotteluja. Samanaikaisesti kun Ahvenanmaa ja valtakunta kävivät keskusteluja, Suomen hallitus neuvoteli epävirallisesti komission kanssa selvittääkseen sen suhtautumisen erilaisiin vaihtoehtoihin Ahvenanmaan asemasta EU:ssa.

Suomen jätettyä ehdotuksensa neuvottelujen pohjaksi komissio laati vastaehdotuksensa Ahvenanmaasta ja luovutti sen neuvostolle. Neuvosto vahvistaisi EU-osapuolen yhteisen näkemyksen Ahvenanmaan asemasta EU:ssa. Suomen EU:iin liittymistä käsittelevässä konferenssissa 22. helmikuuta 1994 Suomen hallituksen edustajat hyväksyivät EU:n yhteisen näkemyksen Ahvenanmaasta. Suomen liittymissopimus allekirjoitettiin Eurooppa-neuvoston kokouksessa Kreikan Korfulla 24. päivänä kesäkuuta 1994.

Ahvenanmaan neuvottelutulos

EU hyväksyi suurin piirtein kaikki Ahvenanmaata koskevat järjestelyt, joita Suomi oli neuvotteluissa ehdottanut. Tämä oli merkittävää, kun otetaan huomioon, että EU tavallisesti edellyttää tulevien jäsentensä hyväksyvän yhteissäännöstönsä (acquis communautaire) tai EU:n säännöstön poikkeuksista. Tärkeimmät Ahvenanmaata koskevat säädökset sisällytettiin erityiseen pöytäkirjaan numero 2 eli Ahvenanmaan pöytäkirjaan. Se liitettiin Suomen liittymissopimukseen.

Pöytäkirjassa hyväksyttiin Ahvenanmaan rajoitukset, jotka koskevat oikeutta omistaa ja pitää hallussa kiinteää omaisuutta Ahvenanmaalla sekä oikeutta harjoittaa siellä elinkeinoa. EU tuli myös vastaan ehdotusta, jonka mukaan Ahvenanmaalle suotaisiin poikkeus EU:n verounionista. Tämä mahdollisti sen, että verovapaa myynti saattoi jäädä Ahvenanmaalle elintärkeään lauttaliikenteeseen senkin jälkeen, kun se poistettiin EU:n sisältä 30. kesäkuuta 1999.

Ahvenanmaan liittyttyä EU:iin muutettiin määräyksiä, jotka koskivat äänioikeutta ja ehdokkuutta Ahvenanmaan kunnallisvaaleissa. Ilman kotiseutuoikeutta oleva henkilö, joka on asunut jossakin Ahvenanmaan kunnassa edelliset kolme vuotta, saa äänestää ja olla ehdokkaana Ahvenanmaan kunnallisvaaleissa. Kotiseutuoikeutta koskeva vaatimus on kuitenkin voimassa, kun on kyse äänestämisestä ja ehdokkuudesta maakuntavaaleissa. EU ei ole asettanut vaatimuksia, kun on

kyse äänioikeudesta ja ehdokkuudesta lakiasäättäviin elimiin jäsenvaltioissa.

Ahvenanmaa sai siis hyväksytyiksi useimmat poikkeusehdotuksensa. Näillä poikkeuksilla on hyvin korkea oikeudellinen asema, kun otetaan huomioon, että Ahvenanmaan pöytäkirja on osa Suomen liittymissopimusta. Liittymissopimus on EU:n primaarioikeutta ja sitä voidaan muuttaa vain kaikkien jäsenvaltioiden suostumuksella.

Yleinen käsitys on, että neuvottelujen lopputulos oli Ahvenanmaalle menestys. Myönteinen yllätys oli, että Ahvenanmaan pöytäkirjaan tuli viittaus ”Ahvenanmaan kansainvälisen oikeuden mukaiseen erityisasemaan”. Tämä viittaus vahvistaa edelleen kansainvälisesti Ahvenanmaan autonomiaa, demilitarisointia ja neutralisointia.

Ahvenanmaan päätös jäsenyydestä

Suomen jäsenyysneuvottelut päättyivät 1. maaliskuuta 1994. Neuvottelutulokseen oli nyt otettava kantaa. Valtakunnan ja Ahvenanmaan välillä oli kuitenkin vielä kiistakysymyksiä. Maakunnan hallitus halusi, että Ahvenanmaalle annettaisiin laajennettu verotusoikeus, koska Ahvenanmaa asetui EU:n verunionin ulkopuolelle. Maakunnan hallitus halusi myös, että Ahvenanmaan vaikutus EU:ssa turvattaisiin. Siksi korostettiin erityisesti vaatimusta saada Ahvenanmaalta oma edustaja Euroopan parlamenttiin. Enempää Suomen hallitus kuin eduskunta eivät antaneet tästä sitovia lupauksia.

Suomi ei halunnut joutua tilanteeseen, jossa maakuntapäivät ei tunnustaisi EU-jäsenyyttä liittymissopimuksen tullessa voimaan ja velvoittaessa Suomen soveltamaan EU:n säännöstöä myös Ahvenanmaalla. Tämä vältettiin erityisjärjestelyn avulla. Suomi ilmoittaisi myöhemmin, kuitenkin ennen jäsenyyden alkamista, koskeeko liittymissopimus myös Ahvenanmaata. Suomen ilmoitus oli riippuvainen siitä, kuinka Ahvenanmaan väestö ja maakuntapäivät äänestäisivät Ahvenanmaan EU-jäsenyydestä.

Suomessa järjestettiin kansanäänestys 16. lokakuuta 1994, ja Ahvenanmaalla myöhemmin myös oma, erillinen kansanäänestys. Yhteisessä kansanäänestyksessä ahvenanmaalaiset eivät olleet yhtä selvästi jäsenyyden puolella kuin muu Suomi. Ahvenanmaalaisista jäsenyyttä kannatti 51,9 prosenttia ja vastusti 48,1 prosenttia. Manner-Suomessa kannattajia oli 57,0 prosenttia, vastustajia 43,0 prosenttia.

Ennen Ahvenanmaan erillistä kansanäänestystä 20. marraskuuta 1994 Ruotsissa oli äänestetty jäsenyydestä 13. marraskuuta. Ruotsi äänesti jäsenyyden puolesta. Ahvenanmaan edessä olikin valinta joko liittyä EU:iin ennalta neuvoteltujen ehtojen mukaisesti tai jäädä sen ulkopuolelle Suomen ja Ruotsin ollessa jäseniä.

Lopulta ahvenanmaalaiset äänestivät suurella enemmistöllä jäsenyyden puolesta: 73,6 prosenttia puolesta, 26,4 prosenttia vastaan. Myös maakuntapäivien jäsenet olivat selvästi jäsenyyden kannalla. Joulukuun 2. päivänä pidetyssä äänestyksessä EU-jäsenyyttä kannatti 26 kaikkiaan 30:stä jäsenestä. Ahvenanmaalaiset samoin kuin heidän edustajansa maakuntapäivillä olivat antaneet suostumuksensa maakunnan EU-jäsenyydelle. Suomi saattoi siten ilmoittaa EU:n jäsenvaltioille, että liittymissopimusta sovellettaisiin myös Ahvenanmaalla.

EU-jäsenyyden myötä Ahvenanmaan maakuntapäivät on osaltaan hyväksynyt Amsterdamin, Nizzan ja Lissabonin sopimukset.

Ahvenanmaan vaikutus EU:ssa

Valtiot ovat päätöksentekijöitä EU:ssa. Suomen valtio neuvotteli jäsenvaltioiden kanssa liittymisestä EU:iin ja allekirjoitti liittymissopimuksen. Valtioiden keskeisyys päätöksentekijöinä näkyy myös EU:n tärkeimmässä päätöksentekokeleimissa, neuvostossa. Vain jäsenvaltioiden edustajilla on äänioikeus. Koska itsehallintoalueilla ei ole äänioikeutta neuvostossa, niiden on yritettävä saada äänensä kuuluviin vaikuttamalla jäsenvaltioon. Periaate, että jäsenvaltio kokonaisuudessaan esiintyy erilaisissa EU:n toimielimissä, koskee myös EU:n tuomioistuinta. Jos esimerkiksi jonkin Ahvenanmaan määräyksen, joka kuuluu Ahvenanmaan itsehallinnon piiriin, todetaan olevan ristiriidassa EU-oikeuden kanssa, EU-tuomioistuimen eteen joutuu muodollisesti Suomi eikä Ahvenanmaan maakunta. Itsehallintolain mukaisesti maakunnan edustajalla on kuitenkin oikeus osallistua asian suulliseen käsittelyyn tuomioistuimessa.

Itsehallintolaki sääntelee nykyisin kysymystä siitä, miten jaetaan mahdolliset rahalliset seuraamukset, jotka EU-tuomioistuin tuomitsee Suomen maksettaviksi, jos Ahvenanmaa on pannut EU-oikeutta täytäntöön puutteellisesti. Lähtökohtana on, että maakunta vastaa aiheuttamistaan rahallisista seuraamuksista, mutta määrää voidaan kuitenkin sovittaa.

Ahvenanmaan kaltainen itsehallintoalue voi vaikuttaa päätöksentekoon EU:ssa kahdella tasolla: se voi vaikuttaa Suomen kannanoton muotoilemiseen neuvostossa kansallisessa valmisteluvaiheessa tai yrittää saada äänensä kuuluviin ylikansallisella tasolla. Neuvostossa ja Euroopan parlamentissa Ahvenanmaa vaikuttaa epäsuorasti, koska sillä ei ole edustajaa näissä toimielimissä.

Ahvenanmaa ei ole kuitenkaan täysin ilman edustusta Brysselissä. On muita toimielimiä ja epävirallisia kanavia, joiden välityksellä alueellisia näkökantoja voidaan tuoda esille. Itsehallintolain mukaisesti maakunnan hallitus määrää yhden edustajansa EU:n alueiden komiteaan. Alueiden komitea on neuvoa-antava elin, joka ajaa EU:ssa erilaisia alueellisia etuja. Ahvenanmaalla on myös erityisneuvonantaja Suomen pysyvässä EU-edustustossa Brysselissä. Hänen pääasiallinen tehtävänsä on välittää Ahvenanmaalle ja maakunnan hallitukselle tietoa EU:n toimielinten työstä. Lisäksi tehtäviin kuuluu Ahvenanmaata koskevan tiedon välittäminen EU:n toimielimille.

Ahvenanmaan vaikutus EU-asioissa kansallisesti

EU-jäsenyyden myötä niin Suomen eduskunta kuin Ahvenanmaan maakuntapäivät luopuivat osasta lainsäädäntövaltaansa. EU:ssa valmisteltavat ja hyväksyttävät asiat koskevat eri aloja ja asioita, myös Ahvenanmaan itsehallintolain piiriin yksinomaan kuuluneita asioita. Siksi Ahvenanmaan osallistuminen kansalliseen valmisteluun on erityisen tärkeää.

Kun komissio tekee uusia ehdotuksia oikeussäännöksi, jäsenvaltiot laativat niihin kannanottonsa. Tällöin Suomi jäsenvaltiona esittää kantansa neuvostossa, EU:n tärkeimmässä päätöksentekoeleimessä.

Ahvenanmaa voi saada äänensä ja näkökantansa kuuluviin muotoiltaessa Suomen kansallista kannanottoa. Tämä edellyttää, että EU-asia valmistellaan Ahvenanmaalla maakunnan hallituksessa ja tarpeen vaatiessa maakuntapäivillä. Suomen kannanotto muotoillaan kansallisessa päätöksenteossa, joka on samanaikainen Ahvenanmaalla tapahtuvan valmisteluvaiheen kanssa.

Suomen liittyessä EU-jäseneksi Ahvenanmaan itsehallintolakiin lisättiin määräyksiä maakunnan osallistumisesta kansalliseen valmisteluun. Näitä määräyksiä kehitettiin itsehallintolain muutoksella, joka tuli voimaan kesällä 2004. Itsehallintolain mukaan maakuntapäiville ilmoitetaan EU:n toimielimissä valmisteltavista asioista, jotka kuuluvat Ahvenanmaan toimivaltaan tai joilla muuten on erityistä merkitystä Ahvenanmaalle. Maakunnan hallituksella on oikeus osallistua näiden asioiden valmisteluun valtioneuvostossa. Mikäli valmisteltava asia kuuluu Ahvenanmaan toimivaltaan, itsehallintolaki antaa maakunnan hallitukselle valtuudet muotoilla Suomen kannanottoa EU:n yhteisen politiikan soveltamisesta Ahvenanmaalla. Näin on pääosin sovellettavissa voimassa olevaa oikeutta, valmisteltaessa tavoite- ja kehitysohjelmiä EU-tukien hakemiseen, kansallisista tuista ilmoittamiseen sekä tavanomaiseen sellaisten tukien käsittelyyn, joissa myös Ahvenanmaa on yhtenä rahoittajana.

EU-asian käsittelyn kulku – esimerkiksi uuden EU-direktiivin hyväksyminen – voidaan jakaa eri vaiheisiin. Se tapahtuu Ahvenanmaan, kansallisen ja ylikansallisen tason vuorovaikutuksessa. Asia valmis-

tellaan ensin komissiossa. Tämä vaihe ei ole julkinen, vaan asia tulee sellaiseksi, kun saadaan julkinen lainsäädäntöehdotus. Komission ehdotus lähetetään myös maakunnan hallitukseen sekä Eurooppa-oikeuden ja ulkoisten kysymysten yksikköön, jotka arvioivat, kuuluuko asia Ahvenanmaan toimivaltaan tai onko se muutoin tärkeä ja kiinnostava Ahvenanmaalle. Maakunnan hallituksen vuoden 2012 EU-asioita koskevassa selvityksessä arvioidaan, että noin puolet komission aloitteista on tällaisia.

Maakunnan hallitus huolehtii siitä, että maakuntapäivät on perillä Ahvenanmaalle tärkeistä EU-asioista, koska maakunnan hallitus on riippuvainen maakuntapäivien luottamuksesta. EU-asioissa maakunnan hallituksella on erilaisia vaihtoehtoja yhteydenpidossa maakuntapäivien kanssa. Maakunnan hallitus voi tehdä ilmoituksen maakuntapäiville, minkä jälkeen asiasta keskustellaan maakuntapäivien täysistunnossa. Tätä käytäntöä sovelletaan pääosin käsiteltäessä mittavia EU-asioita, kuten esimerkiksi hallitustenvälisiä konferensseja. Niin sanotun yhteisen neuvonpidon menettelyssä maakunnan hallitus ja maakuntapäivät valmisteleivat asian yhdessä. Tämä tapahtuu joko maakuntapäivien itsehallintopolitiikan valiokunnassa tai jossakin erityisalan valiokunnassa. Mikäli kyseeseen ei tule yhteisen neuvonpidon menettelytapa, EU-asia menee maakuntapäiville tiedoksi. Asia katsotaan silloin vähemmän tärkeäksi ja maakuntapäivät voivat itse ratkaista, tarvitaanko yhteistä neuvonpitoa.

EU-asiaa valmistellaan samanaikaisesti Ahvenanmaalla ja valtakunnallisesti. Suomen näkökohtia EU-asioissa sovitetaan yhteen käyttäen menettelytapaa, jossa erilaisia osia ja tehtäviä ovat hoitamassa asianomaiset ministeriöt, erilaiset valmistelujaostot (noin 40), EU-asiain komitea ja EU-ministerivaliokunta. Kaikissa ministeriöissä on nimetty Ahvenanmaan asioista vastaava virkamies. Ahvenanmaalla on oma edustajansa jokaisessa valmistelujaostossa, ja maakunnan hallitukselle ilmoitetaan Ahvenanmaan kannalta tärkeistä EU-asioista, joita käsitellään valmistelujaostoissa.

Valmistelevista jaostoista EU-asia voidaan tuoda EU-asioiden komiteaan, johon kuuluu maakunnan hallituksen hallintopäällikkö. Lopulta sitä saatetaan valmistella poliittisella tasolla EU-ministerivaliokunnassa, jossa maaneuvoksella on oikeus tulla kuulluksi, mikäli asia kuuluu Ahvenanmaan toimivaltaan tai on muutoin erityisen tärkeä Ahvenanmaalle. Kaikki poliittisesti, taloudellisesti ja oikeudellisesti tärkeät EU-asiat käsitellään yleensä EU-ministerivaliokunnassa. Näiden toimielinten ohella EU-sihteeristöllä ja Suomen pysyvällä

EU-edustustolla Brysselissä on tärkeitä tehtäviä kansallisessa valmistelussa. EU-sihteeristö sovittaa yhteen EU-asiat, joita käsitellään eri ministeriöissä. Se toimii myös EU-ministerivaliokunnan ja EU-asioiden komitean sihteeristönä. Kansallinen valmistelu ei ole erillään kansanedustuslaitoksen vaikutuksesta ja valvonnasta, vaan tehtävä kuuluu eduskunnan suurelle valiokunnalle. Ahvenanmaan kansanedustajalla on oikeus osallistua suuren valiokunnan kokouksiin, joissa hän voi esitellä Ahvenanmaan näkökantoja.

Seuraava askel on valmistelu EU:n neuvoston työryhmissä ja Euroopan parlamentissa. Maakunnan hallitukselle on varattava tilaisuus saada pyynnöstä osallistua Suomen valtuuskunnan työskentelyyn esimerkiksi neuvostossa ja sen työryhmissä. Jollei Suomessa tapahtuvan kansallisen valmistelun aikana ole pystytty sovittamaan yhteen maakunnan ja valtion näkemyksiä maakunnan toimivaltaan kuuluvassa EU-asiassa, maakunnan hallitus voi pyytää, että maakunnan eriyvä kanta annetaan tiedoksi, kun Suomen kannat esitellään EU:n toimielimissä. Maakunnan hallituksen erityisneuvonantaja Suomen pysyvässä edustustossa Brysselissä seuraa asioita, jotka ovat Ahvenanmaalle tärkeitä. Kun päätös on tehty EU:ssa, jäsenvaltioiden tulee panna se toimeen. Maakunnan hallitus ja maakuntapäivät ovat tekemisissä EU-asioiden kanssa valmisteluvaiheen lisäksi myös esimerkiksi EU:n direktiivejä toimeenpantaessa. Koska Ahvenanmaalla on laajat lainsäädäntövaltuudet, sen on huolehdittava, että oma lainsäädäntö on sopu- soinnussa EU:n lainsäädännön kanssa.

EU-jäsenyys on yhä tiivistänyt Ahvenanmaan ja valtakunnan vi- ranomaisten yhteyksiä.

Ahvenanmaan veropoikkeus

EU yhdistetään ennen kaikkea taloudelliseen yhteistyöhön, ja yhden-
tyminen onkin kieltämättä ollut vauhdikasta. EU:n jäsenvaltioiden
keskinäisessä kaupassa tulleja ja veroja on poistettu ja luotu asteittain
sisämarkkinat, joilla tavaroiden, palvelujen, henkilöiden ja pääoman
liikkuminen on vapaata. Tax-free-kaupan lopettaminen EU:ssa 1. hei-
näkuuta 1999 oli askel kohti jäsenmaiden talouksien yhtenäistämistä.

Ahvenanmaan veropoikkeus ja siihen kuuluva veroraja ei ollut
jäsenyysneuvottelujen viime käden tavoite, vaan edellytys sille, että
voitiin säilyttää veroton myynti ja siten ylläpitää Ahvenanmaan talous
elinvoimaisena. Verottoman myynnin poistamisen pelättiin saavan ai-
kaan ketjureaktion, joka vaikuttaisi kielteisesti lauttaliikenteeseen, mat-
kailuun ja koko Ahvenanmaan talouteen.

Teoreettiset perusteet verorajan pystyttämiseksi Ahvenanmaan
alueen ympärille sisältävät sen, että Ahvenanmaa osana Suomea kuu-
luu EU:n tullialueeseen mutta ei sen veroalueeseen. EU:lla on yhteisiä
tullimaksuja, joita sovelletaan sen tullialueen ulkopuolisiin alueisiin,
mutta tullia ei peritä EU:n tullialueella vapaassa vaihdannassa olevis-
ta tavaroista. Koska Ahvenanmaa kuuluu EU:n tullialueeseen, tullia ei
kanneta tavaroista, jotka kuljetetaan yli Ahvenanmaan maakunnan ra-
jan EU:n tullialueen maahan tai maasta. Koska Ahvenanmaa on EU:n
veroalueen ulkopuolella, kauppa EU:n jokaisen muun alueen kanssa,
mukaan lukien muu Suomi, rinnastetaan verotuksessa tuontiin ja vien-
tiin. Hankkiessaan tavaroita jostakin EU-maasta ahvenanmaalainen
yritys ostaa tavarat verotta ja maksaa sitten arvonlisäveron tavaroista,
kun ne tuodaan Ahvenanmaalle. Toisaalta ahvenanmaalainen yritys,
joka vie esimerkiksi Saksaan, on vapautettu verosta. Kun saksalainen
yritys tuo tavaraa Ahvenanmaalta, se maksaa arvonlisäveron tavar-
an tullessa Saksaan. Verorajaan liittyvät järjestelyt edellyttävät siten rajalla
tapahtuvaa verotusta ja valvontaa.

Verorajailmoitukset jätetään Maarianhaminan tulliin Virastotalos-
sa. Tuonti- ja vientiselvitykset tehdään jättämällä rahtikirja Maarianha-
minan Länsisatamaan Långnäsiin, Maarianhaminan lentoasemalle tai
saaristolautoille.

Ahvenanmaan ja EU-maan välisessä kaupassa tavarat selvitetään joko ns. SAD-asiakirjan avulla (Single Administrative Document) tai tullataan verkossa. SAD-asiakirjoja käytetään myös EU-maan ja EU:n ulkopuolisten maiden välisessä kaupassa. Ahvenanmaan ja Manner-Suomen välistä kauppaa on pitkälti yksinkertaistettu eikä siinä käytetä SAD-asiakirjaa.

Ahvenanmaan pöytäkirjan ns. turvallisuuslausekkeissa säädetään, että poikkeuksen tarkoituksena on säilyttää Ahvenanmaan talous elinkelpoisena. Poikkeus ei saa vaikuttaa kielteisesti EU:n etuihin eikä yhteiseen politiikkaan. Komission tehtävä on valvoa Ahvenanmaan veropoikkeusta. Jos poikkeus komission mielestä aiheuttaa epätervettä kilpailua, se voi ehdottaa siihen muutoksia.

Ahvenanmaan pöytäkirja turvasi Ahvenanmaan laivanvarustus- ja matkailuelinkeinon, kun veroton myynti lauttaliikenteessä voitiin säilyttää. Ahvenanmaalla on kuitenkin jonkin verran arvosteltu syntynyttä verorajaa ja veropoikkeuksen käytännön seuraamuksia. Veroraja aiheuttaa lisätyötä ja -kustannuksia yrittäjälle, joka käy kauppaa verorajan yli.

EU ja Ahvenanmaan talous

2000-luvun alussa Ahvenanmaan tilanne oli suhteellisen hyvä. Työttömiä työnhakijoita oli vuonna 2004 vain 2,3 prosenttia, mutta Euroopan taloudellisen tilanteen huonontuessa luku kasvoi. Vuonna 2010 työttömyys nousi yli 3,0 prosentin ensi kerran sitten vuoden 1998. Vuonna 2012 avoin työttömyys oli keskimäärin 3,1 prosenttia. Luvut ovat kuitenkin alhaisia verrattuna Suomeen, jossa työttömiä oli kyseisenä vuonna 7,7 prosenttia. Myös bruttokansantuote asukasta kohden ylittää muun Suomen keskiarvon. Ahvenanmaalle on tyypillistä, että yrittäjiä on suhteellisen paljon. Myös osakesäästäminen on Ahvenanmaalla yleisempää kuin muualla Suomessa. Elinajanodote Ahvenanmaalla lienee korkeimpia maailmassa: naisilla eli vuonna 2010 syntyneillä tyttövauvoilla se on kokonaista 83,8 vuotta.

Suomen valtio kerää Ahvenanmaalta veroja, tulleja ja maksuja samalla tavoin kuin muualta Suomesta. Vastineeksi maakunnan menoja tasataan osoittamalla valtion talousarviosta määrärahoja maapäivien käyttöön. Tämä kertasumma on suuruudeltaan 0,45 prosenttia valtion tilinpäätöksen tuloista ilman valtion lainoja. Koska verotulot ovat Suomessa vuonna 2013 pienentyneet, odotetaan Ahvenanmaan saaman kertasumman pienentyvän lähes viisi miljoonaa euroa, mikä asettaa mittavia säästövaatimuksia maakunnan julkistaloudelle.

Ahvenanmaan tilastotoimiston (ÅSUB) 2000-luvun alussa tekemästä selvityksestä ilmenee, että veroraja on tuonut Ahvenanmaan talouteen niin voittajia kuin häviäjiä. Muun Suomen kanssa käytävä kauppa on aiheuttanut Ahvenanmaan yrittäjille yleensä lisäkustannuksia, mutta laajempia yhteiskuntataloudellisia vaikutuksia tarkasteltaessa veroraja on hyödyttänyt Ahvenanmaan taloutta. Esimerkiksi varustamojen ja matkailun palvelualan yritysten tulot ovat kasvaneet. Myös etenkin lauttaliikenteen veroton myynti on hyötynyt veropoikkeuksesta. Sen poistaminen Merenkurkun liikenteestä on havainnollistanut verottoman myynnin merkityksen matkustajaliikenteelle. Merenkulku on kansainvälinen elinkeino, jonka tulevaisuudesta on paljon keskusteltu. Mahdolliset ulosliputukset voivat johtaa suuriin muutoksiin Ahvenanmaan laivanvarustuksessa ja lauttaliikenteessä. Ahvenanmaan

tilastotoimiston (ÄSUB) vastaavasta selvityksestä vuodelta 2012 ilmenee, että kuljetuskustannuksilla on suuri vaikutus ahvenanmaalaisten yritysten toimintaan, koska ne ovat tuotteiden viennin ja hyödykkeiden tuonnin kannalta merkittäviä. Kustannukset ovat Ahvenanmaalla yleisesti ottaen suuret, mikä osittain selittyy hintoja nostavilla kuljetuksilla. Verorajan ylittävä eli Manner-Suomen kanssa käytävä tavarakauppa oli vuonna 2012 hieman vähäisempää kuin tavarakauppa ulkomaiden kanssa. Vientiä ulkomaille oli hieman enemmän (155 miljoonaa euroa) kuin vientiä mantereelle (138 miljoonaa euroa). Tuontia ulkomailta oli puolestaan huomattavasti enemmän (428 miljoonaa euroa) kuin tuontia mantereelta (310 miljoonaa euroa).

Ahvenanmaalla on noin 14 000 hehtaaria peltomaata, joka vastaa suunnilleen 9 prosenttia koko maapinta-alasta. Ahvenanmaan maanviljelykselle on ollut luonteenomaista maatilojen koon suureneminen ja pienempien tilojen väheneminen. Muuhun Suomeen verrattuna Ahvenanmaan maanviljelys on kuitenkin pienimuotoista. Tilastojen mukaan maatilojen määrä Ahvenanmaalla on vuosien 2006 ja 2011 välillä pienentynyt 617:stä 535:een. Tilojen keskimääräinen pinta-ala on samana ajanjaksona kasvanut 23,4 hehtaarista 26,1 hehtaariin. Ahvenanmaalaisten maanviljelijöiden keski-ikä on 52,7 vuotta, mikä on maan kaikkien alueiden korkein, ja vanhempien maanviljelijöiden osuus kasvaa jatkuvasti. Koska harva nuori uskaltaa ryhtyä maanviljelijäksi ja siitä saadut tulot ovat alentuneet, kuuluu maanviljely, samoin kuin kaikki peruselinkeinot, EU-jäsenyyden häviäjiin Ahvenanmaalla. Alalla työskentelevien määrä vähenee jatkuvasti: vuodesta 2000 lähtien se väheni noin 700 henkilöstä suunnilleen 464 henkilöön (vuonna 2009). Kiinnostus ryhtyä hoitamaan tai perustaa maatilayritys on laskussa sekä nuorten että naisten parissa. Maatilan pitoon nykyään liittyvää runsasta byrokratiaa pidetään usein karkottavana tekijänä. Lisäksi korkeat kuljetuskustannukset ja kasvaneet tuotantokustannukset aiheuttavat sen, että Ahvenanmaalla on muuta Suomea huonommat edellytykset selviytyä EU:n maatalouspolitiikasta.

Maatalouselinkeinoon yleisestä supistumisesta huolimatta tutkimuksesta käy ilmi, että maanviljelijöiden kiinnostus investointeihin kasvaa. Tulevaisuudenuskolla on selvä yhteys mahdollisuuteen anoa julkista investointitukea. Luomuviljelyn suosio on kasvanut, ja luomutuotantoon käytetty peltomaa on jatkuvasti lisääntynyt EU-jäsenyyden aikana. Luomuviljeltyä alaa oli vuonna 2011 runsaat 3 400 hehtaaria.

Monet maatalouden sektorit Ahvenanmaalla ovat kuitenkin riippuvaisia tukiaisista ja avustuksista, joten maatalouspolitiikan reformeja

koskevilla poliittisilla päätöksillä on suuri vaikutus maatalouteen kokonaisuutena. Sen vuoksi EU-tuet on toinen taloudellinen tekijä, joka vaikuttaa Ahvenanmaan yhteiskuntaan.

Ahvenanmaa osallistuu osin EU:n rakennerahastoista – Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto (ESR), Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto (maaseuturahasto) sekä Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMKR) – rahoitettaviin ohjelmiin. Taloudellisesti laajin on maaseudun kehittämisohjelma. Siinä on eri tavoitteita, joista ympäristötuki korostaa ympäristöystävällistä maanviljelyä. Koko Ahvenanmaa määritellään epäsuotuisaksi alueeksi, joten se on oikeutettu saamaan niin kutsuttua LFA-tukea. Tuen tarkoituksena on kompensoida Ahvenanmaan korkeampia tuotantokustannuksia ja epäsuotuisia tuotanto-oloja. Aloitustuen tarkoituksena on lisätä uusi-
muotoisen toiminnan aloittamista maataloudessa. Tätä täydentävät pelkästään EU:n rahoittamat maatalouteen liittyvät toimet (nk. CAP-tuki).

Ahvenanmaa toteuttaa EAKR:n ja ESR:n toimenpideohjelman vuosina 2014–2020. Ohjelmalla pyritään kehittämään tietämystä ja lisäämään osaamista työelämässä, lisäämään työllisyyttä, tuottavuutta ja innovaatiovalmiuksia sekä uudistamaan ja monipuolistamaan Ahvenanmaan elinkeinoelämää myötävaikuttaen koulutettuun, tasa-arvoiseen ja aktiivisen osallistavaan yhteiskuntaan. Tavoitteiden saavuttamisen odotetaan parantavan työllisyysastetta ja veronmaksukykyä, tekevän yrityksistä kilpailukykyisiä ja synnyttävän pitkällä tähtäimellä kestävää kasvua, jonka ansiosta ahvenanmaalaisen hyvinvoinnin korkea taso voidaan jatkossakin säilyttää.

Vuosina 2014–2020 toteutettava Central Baltic Interreg V A -ohjelma, jossa ovat mukana Ahvenanmaa ja Ruotsin, Suomen, Viron ja Latvian rannikkoalueet, pyrkii edistämään yritysten kilpailukykyä ja innovatiivisuutta, kestäviä kuljetuksia, vedenlaadun hyvää kehitystä sekä osaamisen saatavuutta alueella.

Kalastuksen osalta saaristossa tärkeällä sijalla on erityisesti kalanviljely. Viime vuosina merikalastuksen merkitys on vähentynyt, kun taas pienimuotoinen rannikko- ja saaristokalastus ja kalastusmatkailu ovat lisääntyneet. Lähes puolet ahvenanmaalaisista ammatti- tai sivuelinkeinokalastajista asuu saaristossa, ja lähes 90 prosenttia kalanviljelyn 16,6 miljoonan euron (2011) kokonaisliikevaihdosta on peräisin saaristossa sijaitsevista yrityksistä. Niin kutsutun kalatalousohjelman (rakennesuunnitelma kalastuselinkeinolle) rahoituskehys vuosille 2007–2013 oli 6,8 miljoonaa euroa, josta EU:n osuus oli noin puolet. Nykyisen ehdotuksen mukaan vuosien 2014–2020 rahoituskehys on suunnilleen samaa luokkaa.

EU ja yleinen mielipide Ahvenanmaalla

Euroopan unionin yksi ongelma on ollut saada Euroopan kansalaiset osallistumaan aktiivisesti Euroopan yhdentämiseen. EU:ia on ajoittain arvosteltu elitistisyydestä ja virkavaltaisuudesta sekä yhteyksien puuttumisesta ihmisten arkipäivään. Demokratiavajeesta on kielinyt se, että osallistuminen Euroopan parlamentin vaaleihin on ollut huolestuttavan vähäistä, eivätkä ahvenanmaalaiset tee tässä poikkeusta.

Ahvenanmaalaiset siis äänestivät EU-jäsenyydestä niin koko Suomen kansanäänestyksessä kuin maakunnan omassa kansanäänestyksessä. Kansanäänestyksiin osallistuminen oli kuitenkin suhteellisen heikkoa: 61,2 prosenttia äänesti kansallisessa ja 49,1 prosenttia Ahvenanmaan erillisessä kansanäänestyksessä. Valtakunnallisessa kansanäänestyksessä oli selvä suuntaus: vain Maarianhaminassa ja hyvin niukalla enemmistöllä Lemlandissa äänestettiin jäsenyyden puolesta. Kaikissa muissa 14 kunnassa jäsenyyden vastustajilla oli äänestyksessä enemmistö. Tässä siis näytti ilmenevän kaupungin ja maaseudun vastakohtaisuus. Ahvenanmaan omassa kansanäänestyksessä yhdessäkään kunnassa enemmistö ei kuitenkaan vastustanut jäsenyyttä. Ahvenanmaan pitäessä kansanäänestyksensä Suomen ja Ruotsin liittyminen EU:iin tosin oli jo selvä.

Ahvenanmaan mielenkiintoa EU-asioihin testattiin myös Euroopan parlamentin vaaleissa 13. kesäkuuta 1999. Näissä vaaleissa tuli ilmi kaksi Ahvenanmaalle luonteenomaista seikkaa. Useimmat äänestivät RKP:tä ja Astrid Thorsia, mutta toisaalta osallistuminen vaaleihin oli vähäistä: äänestämään saapui vain 21,8 prosenttia äänioikeutetuista. Vuonna 2004 pidetyissä Euroopan parlamentin vaaleissa 35,6 prosenttia ahvenanmaalaisista kävi äänestämässä. Näissä vaaleissa äänestysprosenttia lieenee nostanut edelliskerrasta ennen kaikkea se, että ehdokkaina oli kaksi ahvenanmaalaista: Viveka Eriksson ja Barbro Sundback. Vuoden 2009 vaalien äänestysvilkkaus oli 48,2 prosenttia, ja se oli korkeampi kuin koskaan ennen Ahvenanmaalla. Lisäksi se oli korkeammalla tasolla kuin Ruotsissa ja Suomessa. Suosituin ehdokas oli ahvenanmaalainen Britt Lundberg, joka sai lähes 82 prosenttia Ahvenanmaan kaikista hyväksytyistä äänistä. Sukupuolten välistä äänestys-

vilkkautta verrattaessa naiset äänestivät miehiä enemmän, ja ero kasvoi verrattuna vuoden 2004 vaaleihin. Maantieteellisesti tarkasteltuna saaristolaiset olivat aktiivisimpia 55 prosentillaan verrattuna maaseudun 48 prosenttiin ja Maarianhaminan 47 prosenttiin. Koska Ahvenanmaalla ei ole parlamentissa omaa edustajanpaikkaa eikä se muodosta parlamenttivaaleissa omaa vaalipiiriä, ahvenanmaalais ehdokkaat olivat ehdolla valtakunnallisilla puoluelistoilla.

Vaikka ahvenanmaalaisten äänestysaktiivisuus Euroopan parlamentin vaaleissa onkin kasvanut, on ihmisten EU-kiinnostuksen lisääminen tulevaisuudessa suurena haasteena niin Ahvenanmaalla kuin muuallakin Euroopassa.

Ahvenanmaalaisten suhtautuminen EU:iin on tietyin varauksin luettavissa myös mielipidetutkimuksesta, jonka Taloustutkimus Oy suoritti Euroopan komission Suomen-edustuston toimeksiannosta vuonna 2013. Lisätietoa Ahvenanmaalla tehdystä EU-mielipidetutkimuksesta on liitteissä 3 A ja 3 B.

Puhelinhaastatteluina toteutetussa tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 250 satunnaisesti valittua 15–79-vuotiaista ahvenanmaalaista, ja tulokset olivat kiinnostavat. Ahvenanmaalla suhtaudutaan EU-jäsenyyteen Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Hämeen rinnalla positiivisimmin Suomessa, ja siellä ollaan paljolti sitä mieltä, että jäsenyydellä on myönteinen vaikutus arkielämään.

Yleisesti ottaen ahvenanmaalaiset naiset suhtautuvat hiukan miehiä myönteisemmin EU-jäsenyyteen. Kun kysyttiin, miten jäsenyys oli vaikuttanut arkeen, miehet katsoivat naisia useammin sen vaikuttaneen myönteisesti. Kiinnostavaa kyllä, 15–24-vuotiaat nuoret suhtautuvat kumpaankin kysymykseen kielteisemmin kuin heitä vanhemmat ikäryhmät. Sama ikäryhmä ei myöskään ole kovin kiinnostunut EU:n toiminnasta: 15–24-vuotiaista lähes puolet vähemmän on kiinnostunut EU:n toiminnasta kuin 65–79-vuotiaat. On kuitenkin huomioitava, että kiinnostus EU-jäsenyyttä kohtaan kasvaa huomattavasti seuraavassa, 25–34-vuotiaiden ikäryhmässä.

Euroopan rajojen avautumisen tuomiksi helpotuksiksi 53 prosentin enemmistö nimesi matkailun. Tutkimukseen vastanneiden enemmistö oli myös sitä mieltä, että ahvenanmaalaiset yritykset ovat hyötäneet EU:n tarjoamista mahdollisuuksista.

Yhteenveto ja tulevaisuudennäkymät

Ahvenanmaan rooli EU:ssa ei ole yhtenäinen eikä ristiriidaton. Jäsenneuvotteluissa Ahvenanmaa pääsi suhteellisen edulliseen lopputulokseen. Kotiseutuoikeus pysyy ja veroton myynti lento- ja lauttaliikenteessä jatkuu, koska Ahvenanmaa on EU:n verouunionin ulkopuolella. Tämä on merkinnyt jatkuvaa menestystä Ahvenanmaan taloudelle kokonaisuudessaan, mutta tästä eivät ole hyötynneet kaikki toimialat eivätkä yritykset.

Pohdittaessa tulevaisuudennäkymiä ja mahdollisia uhkakuvia EU:ssa Ahvenanmaata ei voida suoralta kädeltä verrata muuhun Suomeen. Yhteisenä uhkakuvana tuntuu olevan väestön väheneminen saaristossa ja maaseudulla. Väestörakenne on kaikissa saaristokunnissa negatiivinen: väestöstä keskimäärin 27,7 prosenttia on yli 65-vuotiaita, kun heitä koko Ahvenanmaalla on 18,9 prosenttia. Elämiseen saaristokunnissa liittyy lisäkuluja eikä palvelutaso ole aina yhtä korkea kuin esimerkiksi Maarianhaminassa. Vaikka Ahvenanmaan talouselämä menestyykin, Ahvenanmaa on paljolti riippuvainen suhdanneherkästä merenkulusta ja matkailusta. Merenkulun elinkeinon ja sen politiikan kehitys on ensiarvoisen tärkeää Ahvenanmaalle.

Paljon on tapahtunut sen jälkeen kun EU vuonna 1952 perustettiin, ja jäsenvaltioiden määrä on kasvanut jatkuvasti. Unionin laajentuminen vaatii myös sen ajanmukaistamista, mikä toteutettiin viimeksi laatimalla niin kutsuttu Lissabonin sopimus. Marraskuun 25. päivänä 2009 Ahvenanmaan maakuntapäivät hyväksyi Lissabonin sopimuksen 24 äänen määräenemmistöllä. Syksyn 2009 aikana kaikki EU:n silloiset jäsenmaat hyväksyivät lopulta sopimuksen, joka astui voimaan saman vuoden joulukuun ensimmäisenä päivänä. EU:n tulevasta kehityksestä käydään Euroopassa kuitenkin jatkuvasti keskustelua.

2000-luvun alkupuolella alkanut talouskriisi koetteli koko EU:ta, mutta erityisesti sen eteläisiä jäsenmaita. Kriisi on vaikuttanut myös Ahvenanmaahan, ja tulevaisuudennäkymät ja uhat liittyvät monilla tavoin talouteen. Sen vuoksi EU:n päätavoitteisiin kuuluvat kasvun ja työllisyyden elvyttäminen, sisämarkkinoiden syventäminen ja Euroopan talous- ja rahaliitto EMU:n vahvistaminen.

Toinen haaste Ahvenanmaalle on käsiteltävien EU-asioiden määrän kasvaminen, sillä unionin laajentuessa lisääntyvät myös asiat, jotka vaikuttavat suoraan tai epäsuorasti Ahvenanmaahan. Resurssit ovat kuitenkin rajalliset, joten maakunnan hallituksen on priorisoitava. Se laatii joka vuosi EU-ilmoituksen asioista, joiden käsitteleminen katsotaan kyseisenä vuonna tärkeimmäksi. Vuonna 2013 priorisoituun työjärjestykseen kuuluivat muun muassa uusi maatalousohjelma, kalatalousohjelma, uusi tupakkadirektiivi, EU:n Itämeren alueen strategia ja julkiset hankinnat. Ahvenanmaan edustajan saaminen Euroopan parlamenttiin on jatkossakin tärkeä kysymys.

Pöytäkirja nro 2 eli Ahvenanmaan pöytäkirja

Ahvenanmaalla on kansainvälisen oikeuden mukainen erityisasema. Sopimuksia, joihin Euroopan unioni perustuu, sovelletaan erityisase-ma huomioon ottaen Ahvenanmaahan seuraavin poikkeuksin:

1 artikla

EU:n perustamissopimuksen määräykset eivät estä soveltamasta 1 päi-vänä tammikuuta 1994 Ahvenanmaalla voimassa olleita säännöksiä:

- rajoituksista, jotka syrjimättömällä tavalla koskevat Ahvenanmaan kotiseutu-oikeutta (hembygdsrätt) vailla olevien luonnollisten henki-löiden taikka oikeushenkilöiden oikeutta hankkia ja omistaa kiinteätä omaisuutta Ahvenanmaalla ilman Ahvenanmaan toimivaltaisten vi-ranomaisten lupaa;
- rajoituksista, jotka syrjimättömällä tavalla koskevat Ahvenanmaan kotiseutu-oikeutta (hembygdsrätt) vailla olevien luonnollisten henkilöi-den taikka oikeushenkilöiden sijoittautumisoikeutta ja oikeutta tarjota palveluja Ahvenanmaalla ilman Ahvenanmaan toimivaltaisten viran-omaisten lupaa.

2 artikla

a) Ahvenanmaan alue, jota pidetään neuvoston direktiivin 77/388/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna, 3 artiklan 1 kohdan kolmannessa lue-telmakohdassa tarkoitettuna kolmantena alueena sekä neuvoston di-rektiivin 92/12/ETY 2 kohdassa tarkoitettuna valmisteveron yhdenmu-kaistamista koskevien direktiivien soveltamisalan ulkopuolelle jäävänä kansallisena alueena, jää liikevaihtoveroja ja valmisteveroja sekä muita välillisten verojen muotoja koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön yh-denmukaistamista koskevien EY:n säännösten soveltamisalan ulkopuo-lelle. Tämä vapaus ei vaikuta millään tavalla yhteisön omiin varoihin.

Tätä kohtaa ei sovelleta pääomatulojen verotusta koskevan neu-voston direktiivin 69/335/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna, sään-nöksiin.

b) Tämän poikkeuksen tarkoituksena on elinkelpoisen paikallisen talouden ylläpitäminen Ahvenanmaalla eikä se vaikuta kielteisesti unionin etuihin tai sen yhteisiin politiikkoihin. Jos komissio katsoo, että a kohdan määräykset eivät enää ole perusteltuja, erityisesti rehellisen kilpailun tai omien varojen kannalta, se tekee aiheelliset esitykset neuvostolle, joka toimii EY:n perustamissopimuksen asiaa koskevien artiklojen mukaisesti.

3 artikla

Suomen tasavalta varmistaa, että kaikkia jäsenvaltioiden luonnollisia ja oikeushenkilöitä kohdellaan samalla tavalla Ahvenanmaalla.

LIITE 2

Ahvenanmaan itsehallintolaki

9 a luku (30.1.2004/68) Euroopan unionin asiat

59 a § (30.1.2004/68) Kansallisten kannanottojen valmistelu

Maakunnan hallituksella on oikeus osallistua valtioneuvoston piirissä Euroopan unionissa tehtäviä päätöksiä edeltävään Suomen kannanottojen valmisteluun, jos päätösvalta asiassa muutoin tämän lain mukaan kuuluisi maakunnan toimivaltaan tai asialla muuten voi olla erityistä merkitystä maakunnalle. Jos maakunnan ja valtakunnan kantoja ei voida yhteensovittaa tämän lain mukaan maakunnan toimivaltaan kuuluvassa asiassa, maakunnan hallituksen pyynnöstä maakunnan kannasta on tiedotettava, kun Suomen kannanottoja esitetään Euroopan unionin toimitelmissa.

Jos Euroopan unionissa tehtävä päätös kokonaan tai osittain koskee Euroopan yhteisön yhteisen politiikan soveltamista Ahvenanmaalla, maakunnan hallitus muodostaa Suomen kannanoton sisällön siltä osin kuin asia muutoin tämän lain mukaan kuuluisi maakunnan toimivaltaan.

Maakunnan hallitukselle on tiedotettava 1 momentissa tarkoitettujen asioiden valmistelusta Euroopan unionissa. Maakunnan hallituk-

selle on myös pyynnöstä varattava tilaisuus osallistua Suomen valtuuskunnan työskentelyyn, kun Euroopan unionin piirissä valmistellaan tämän lain mukaan maakunnan toimivaltaan kuuluvia asioita.

Maakuntapäivät voi maakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa antaa eduskunnalle perustellun lausuman siitä, onko esitys lainsäätämisjärjestyksessä hyväksyttäväksi Euroopan unionin säädökseksi toissijaisuusperiaatteen mukainen. Maakuntapäivien kanta on saatettava Euroopan unionin toimielinten tietoon. (4.11.2011/1115)

59 b § (30.1.2004/68)

Euroopan unionissa tehtyjen päätösten täytäntöönpano

Päätettäessä Euroopan unionissa tehtyihin päätöksiin liittyvistä Suomen toimenpiteistä lainsäädäntövalta ja toimivalta hallintoasioissa ja kautuvat maakunnan ja valtakunnan välillä siten kuin tässä laissa säädetään.

Maakunnan ja valtakunnan viranomaisten tulee neuvotella keskenään, jos niiden toimenpiteet ovat toisistaan riippuvaisia. Jos jäsenvaltiossa voidaan päättää vain yhdestä toimenpiteestä sellaisessa hallintoasiassa, jossa sekä maakunnalla että valtakunnalla olisi tämän lain mukaan toimivaltaa, toimenpiteestä päättää valtakunnan viranomainen. Ennen päätöksentekoa asiasta on neuvoteltava maakunnan viranomaisen kanssa yhteisymmärrykseen pyrkien ja päätöksenteossa maakunnan viranomaisen näkökannat on otettava mahdollisuuksien mukaan huomioon. Jos maakunnan ja valtakunnan viranomaiset eivät ole yhtä mieltä tässä momentissa tarkoitetuissa tilanteissa tarvittavista toimenpiteistä, Ahvenanmaan valtuuskunnalta voidaan pyytää suositus asian ratkaisemiseksi.

Jos jäsenvaltio yhteisön oikeuden mukaan voi nimetä vain yhden hallintoviranomaisen sellaisessa tilanteessa, jossa sekä maakunnalla että valtakunnalla olisi toimivaltaa, viranomaisen nimeäminen kuuluu valtakunnalle. Tämän viranomaisen sellainen päätös, joka muutoin kuuluisi maakunnan toimivaltaan, tulee tehdä maakunnan hallituksen esittämän kannan mukaisesti.

Maakunnan hallituksella on oikeus olla yhteydessä Euroopan yhteisöjen komissioon sellaisissa maakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa, jotka koskevat Euroopan unionissa tehtyjen päätösten toimeenpanoa maakunnassa. Maakunnan hallitus ja valtioneuvosto sopivat tarkemmin siitä, miten valtioneuvostolle tiedotetaan näistä yhteydenotoista.

59 c § (6.11.2009/847)

Maakunnan asema sopimusrikkomusasioissa ja Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa

Valtakunnan viranomaiset valmistelevat yhteistoiminnassa maakunnan hallituksen kanssa Suomen vastausten sisällön vastattaessa Euroopan yhteisöjen komission sellaisiin kannanottoihin, jotka koskevat puutteita jäsenvaltion velvollisuuksien täyttämisessä siltä osin kuin velvollisuuksien täyttäminen kuuluu maakunnan toimivaltaan, ja Suomen kannanotot, jotka tällaisessa asiassa esitetään Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa.

Jos maakunnan ja valtakunnan kantoja ei voida sovittaa yhteen 1 momentissa tarkoitettussa asiassa, on Suomen vastaus ja kannanotto maakunnan hallituksen pyynnöstä laadittava siten, että maakunnan kanta käy siitä ilmi. Jos kanne 1 momentissa tarkoitettussa asiassa on nostettu maakunnan toimenpiteen tai laiminlyönnin johdosta, on maakunnan edustajalle annettava oikeus osallistua tuomioistuimen suulliseen käsittelyyn.

Maakunnan hallitus voi tehdä perustellun esityksen valtioneuvostolle siitä, että Suomi osallistuu Euroopan yhteisöjen tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyyn tai nostaa kanteen yhteisöjen tuomioistuimessa, jos kysymys kuuluu maakunnan toimivaltaan tai asialla muuten voi olla erityistä merkitystä maakunnalle.

59 d § (30.1.2004/68) Maakunnan kansallinen vastuu

Jos Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on tuominnut Suomen valtion maksettavaksi kiinteämääräisen hyvityksen, uhkasakon tai jonkin vastaavan rahamäärän, maakunta vastaa tästä määrästä valtakuntaan nähden siltä osin kuin tuomitseminen on johtunut maakunnan toimesta tai laiminlyönnistä.

Jos Suomen valtio on jäsenvaltion vastuun perusteella velvollinen maksamaan Euroopan yhteisön varoja takaisin Euroopan yhteisölle, maakunta vastaa tästä määrästä valtakuntaan nähden siltä osin kuin takaisin maksettujen varojen hallinnointi tai valvonta kuului maakunnalle.

Jos Suomen valtio on velvoitettu korvaamaan yksityiselle vahinko, joka on aiheutunut siitä, että yhteisön oikeudesta johtuvat velvol-

lisuudet on maakunnan toimivallan piiriin kuuluvassa asiassa täytetty puutteellisesti tai virheellisesti, vastaa maakunta tältä osin korvaukselta valtion nähden.

Valtakunta ja maakunta voivat sovittaa 1–3 momentissa tarkoitettua vastuun määrää. Vastuuta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana Ahvenanmaan hallintotuomioistuimessa sen mukaan kuin hallintolainkäyttölain (586/1996) 12 luvussa ja edellä tässä pykälässä säädetään.

59 e § (30.1.2004) Euroopan yhteisön alueiden komitea

Yhdeksi Suomen edustajista Euroopan yhteisön alueiden komiteassa on ehdotettava maakunnan hallituksen nimeämää ehdokasta.

LIITE 3 A

Ahvenanmaan maakuntatutkimus

Euroopan komission Suomen-edustusto Ahvenanmaan maakuntatutkimus

Taloustutkimus Oy
Jari Pajunen ja Markus Mervola
15.8.2013

taloustutkimus oy
HYVÄ TIETÄÄ.

taloustutkimus oy

10939 Euroopan komission Suomen-edustusto Maakuntatutkimus 2013 Ahvenanmaa / Jpa/mam

[2.9.2013]

2

1. Johdannoksi

Taloustutkimus Oy on tehnyt tämän tutkimuksen Euroopan komission Suomen-edustuston toimeksiannosta.

Tutkimuksen tarkoitus ja kohderyhmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Ahvenanmaan asukkaiden suhtautumista EU:iin.

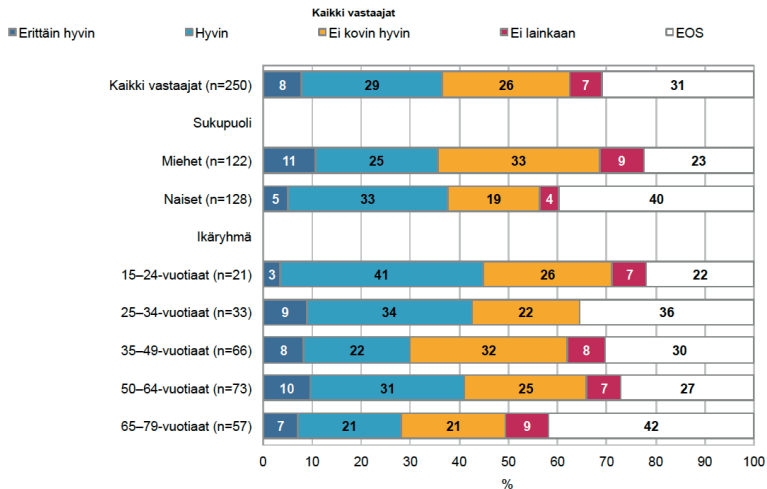
Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutettiin 250 ahvenanmaalaiselle tehtyinä puhelinhaastatteluinä, joita varten valittiin väestörekisterijärjestelmästä satunnaisotantana 15–79-vuotiaita ahvenanmaalaisia. Taloustutkimuksen viisi koulutettua haastattelijaa teki puhelinhaastattelut ajalla 19.–22.8.2013.

Tietojen käsittely

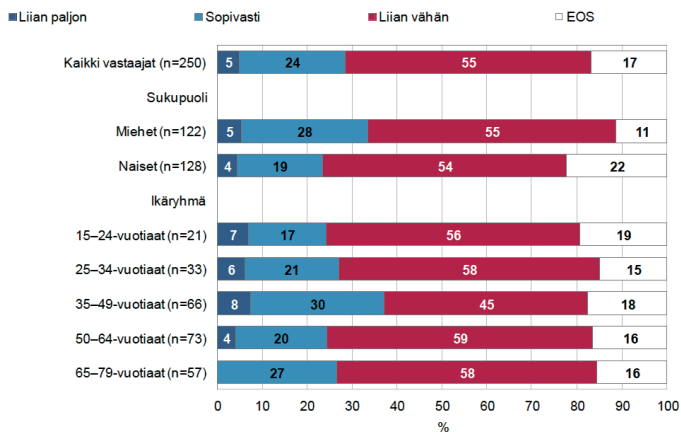
Taloustutkimus on käyttänyt tietojen käsittelyyn erityisesti tämänkaltaisen aineiston analysointiin tarkoitettua ohjelmistoa.

Miten hyvin ahvenanmaalaiset yritykset ovat pystyneet hyödyntämään EU:n tarjoamia mahdollisuuksia? Ovatko ne pystyneet hyödyntämään niitä...

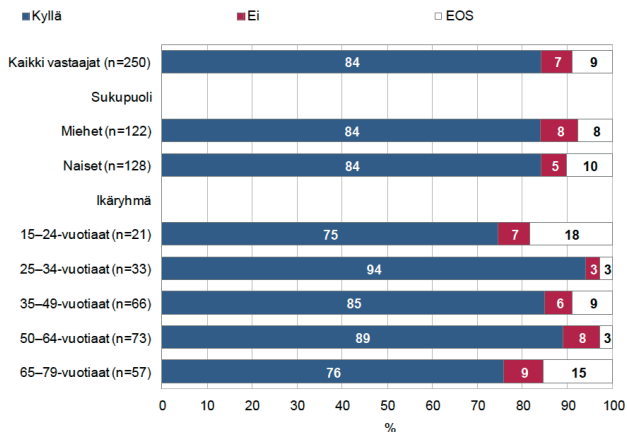

Miten hyvin EU mielestäsi ottaa huomioon pienimuotoisuuden innovatiivisuudessa?

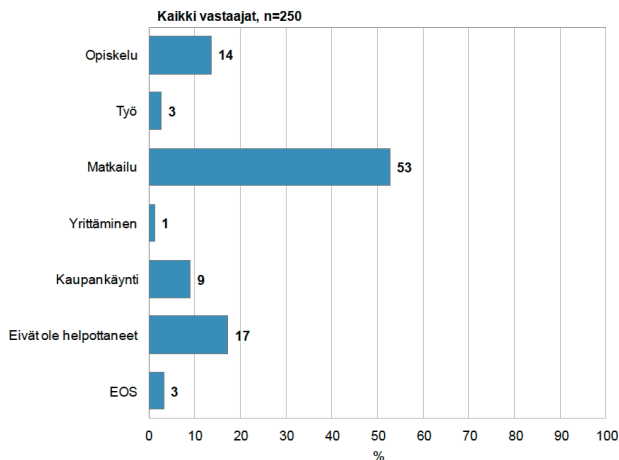
Kaikki vastaajat

**Voisivatko ahvenanmaalaiset yritykset saavuttaa kilpailuetua olemalla
ympäristöteknologian edelläkävijöitä?**
Kaikki vastaajat

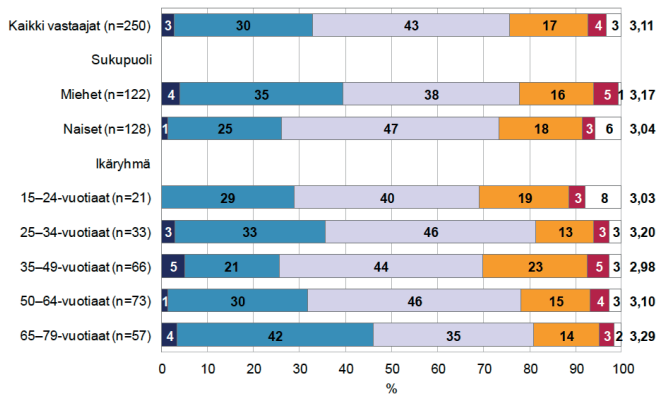
**Ovatko Euroopan avoimet rajat mielestäsi helpottaneet elämääsi jollakin
seuraavista alueista?**
Kaikki vastaajat, n=250

Miten Suomen EU-jäsenyys vaikuttaa päivittäiseen elämään?

Kaikki vastaajat

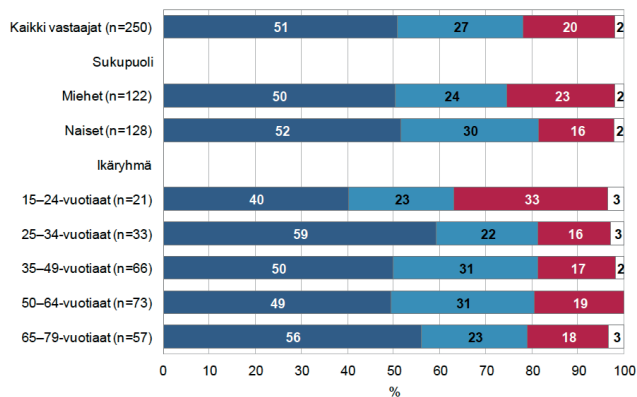
■ 5 Erittäin myönteisesti ■ Melko myönteisesti ■ Ei myönteisesti eikä kielteisesti ■ Melko kielteisesti ■ 1 Erittäin kielteisesti ■ EOS KA

Onko Suomen EU-jäsenyys mielestäsi...

Kaikki vastaajat

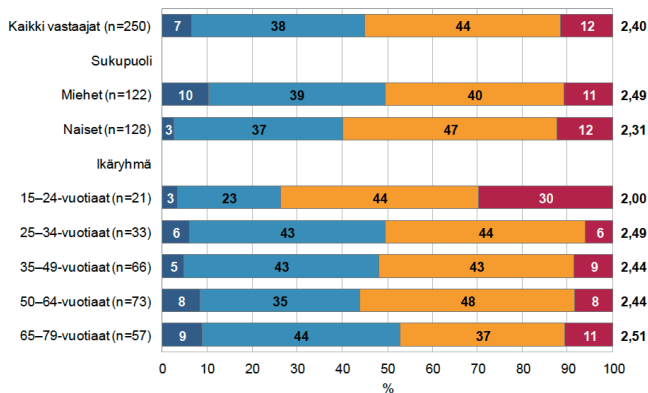
■ Hyvä asia ■ Ei hyvä eikä huono asia ■ Huono asia ■ EOS

Miten kiinnostunut olet EU:n toiminnasta?

Kaikki vastaajat

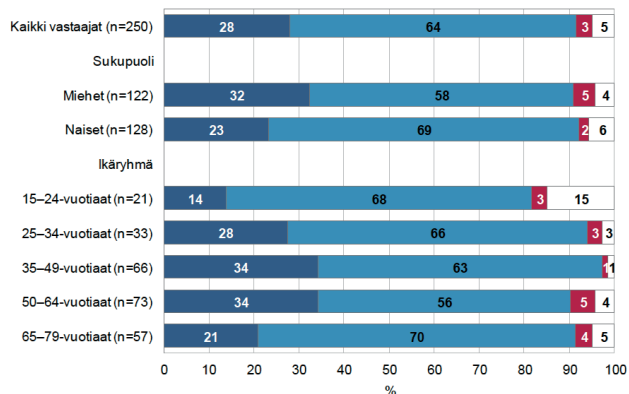
■ 4 Erittäin kiinnostunut ■ Melko kiinnostunut ■ Vain vähän kiinnostunut ■ 1 En lainkaan kiinnostunut □ EOS KA

Käsitelläänkö mediassa EU:in liittyviä asioita mielestäsi...

Kaikki vastaajat

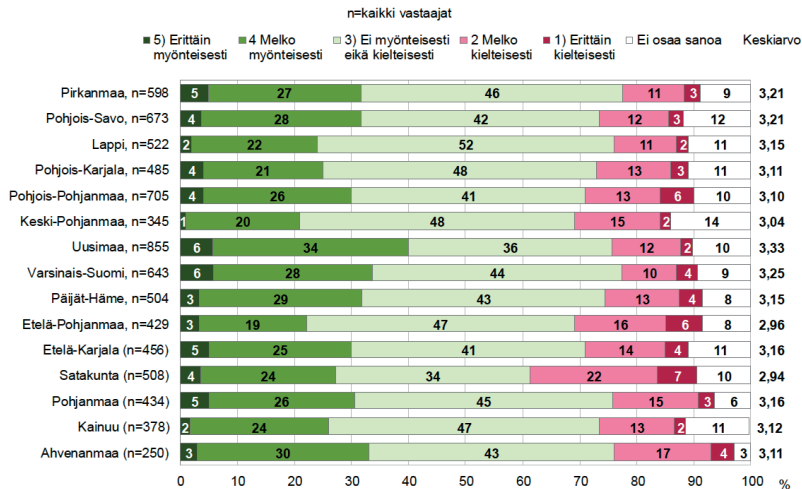
■ Liian vähän ■ Sopivasti ■ Liian paljon □ EOS

LIITE 3 B

Maakuntatutkimusten yhteenveto

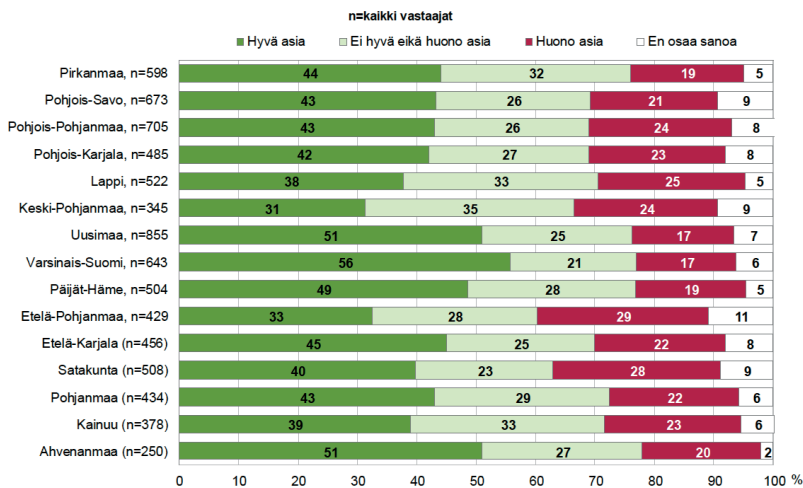
Vaikuttaako Suomen EU-jäsenyys jokapäiväiseen elämääsi...

1 | Elokuu 2013, Jari Pajunen |

3029, 3820, 3836, 3903, 3257, 3257,
3258, 3514, 3551, 10058, 10553, 10657

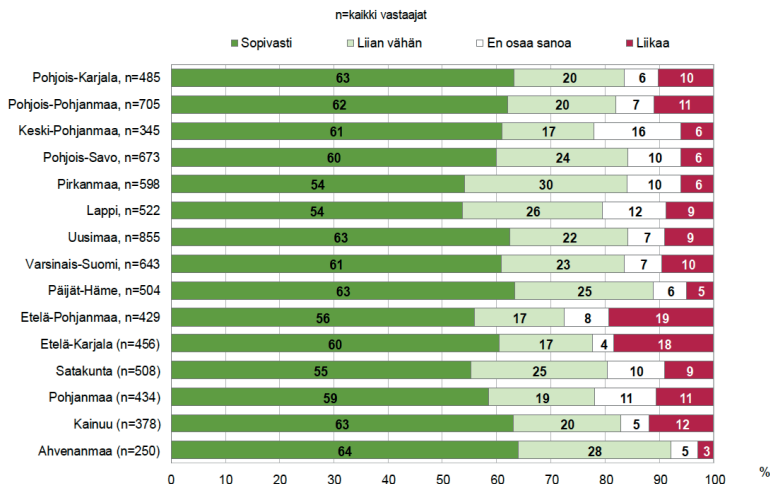
Onko Suomen EU-jäsenyys mielestäsi...

2 | Elokuu 2013, Jari Pajunen |

3029, 3820, 3836, 3903, 3257, 3257,
3258, 3514, 3551, 10058, 10553, 10657

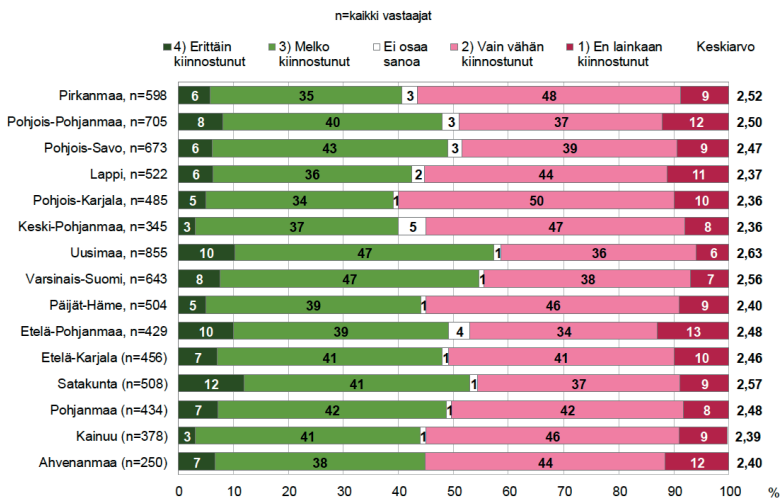
Käsitelläänkö EU-asioita mediassa mielestäsi...

3 | Elokuu 2013, Jari Pajunen |

3029, 3820, 3836, 3903, 3257, 3257,
3258, 3514, 3551, 10058, 10553, 10657

Miten kiinnostunut olet EU:n toiminnasta?

4 | Elokuu 2013, Jari Pajunen |

3029, 3820, 3836, 3903, 3257, 3257,
3258, 3514, 3551, 10058, 10553, 10657

Kannen kuva: Ane Cecilie Blichfeldt / norden.org
Takakannen kuva: Eivind Sætre / norden.org

ISBN print 978-952-281-182-0 • ISBN pdf 978-952-281-183-7

Eurooppatiedotus

ulkoasiainministeriö

www.eurooppatiedotus.fi